

הלכה ערוכה

תשובות ופסקים שנתבררו בבית ההוראה

בתי ההוראה

הוראה כהלכה

בראשות הגאב"ד הגאון הגדול
רבי אברהם צבי הכהן שליט"א
רב דקלה חסידים שיכון ה' בני ברק

פרשיות וישלח – וישב שבת הנוכה תשפ"ד | גליון נ"א

שד"ת ערוכות בקצרה

הכרעות ברורות ותשובות קצרות שנתקבלו ונשמעו מפי מורינו הגאב"ד שליט"א בקו בית ההוראה

האם מותר להניח בשבת פולגל מתחת למוגן, על יתדות שמחוברות לקיר, כשהמטרה היא שהרוח מהמוגן תנשוב לצד השני של החדר?

מותר רק אם המטרה היא שהרוח תגיע לאנשים שעומדים בצד השני של החדר. אבל אם המטרה היא למנוע מהרוח לנשוב על האנשים שעומדים מתחת למוגן, אסור משום אוהל, כמבואר במ"ב (או"ח סי' שט"ו ס"ק כ'): "דבאהל כזה שאינו מתכוין בעשייתו לשם אוהל שתחתיו, אלא לתשמיש אחר על גביו מלמעלה, ורק ממילא נעשה כמו אוהל למטה, לא אסרו אלא כשעושה גם מחיצות תחתיו. והיא שפרוס סדין או מחצלת לשם אוהל, כגון להגן מפני החמה ומפני הגשמים, או כדי שיהיה ראוי להשתמש תחתיו באוהל דבר, אסור אף בלא מחיצות".

תגובת הגה"צ רבי יעקב אלעזר הלוי רוטנבערג שליט"א מקאסאן, לערוכות בקצרה גליון מ"ט

ראיתי בעלה "הלכה ערוכה" להגרא"צ הכהן שליט"א, במי שאכל דבר שאין צריך ברכה אחרונה במקומו, ובשעת אועקה יצא לחדר המדרגות, כשחוזר ורוצה להמשיך לאכול, צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה, דחשוב שיניו מקום, וציון לדברי הגרש"א ז"ל הובא בשש"כ פנ"ד הערה כ"ז, ע"כ. ויש להעיר, דשם כתב הגרש"א דמחדר לחדר, אם חדר השני שייך לאיש אחר, חשוב כבית אחר, והוי שינוי מקום, שאפילו דעתו לא מהני, וצריך לחזור ולברך, ע"כ. ולפ"א אם החדר מדרגות אינו משותף עם אחרים, אין צריך לחזור ולברך. ואפילו הוא משותף עם עוד שכנים, לכאורה היות והוא שותף, נחשב חדר אחר שלו, ולא בית אחר, שהרי הגרש"א מדבר שחדר השני שייך לאדם אחר בלי שותפות, ועיין.

תשובת מורנו הגאב"ד שליט"א

הגרש"א זצ"ל מחדש, שיציאה מבית לבית, אינו כשיוצא מתחת גג ביתו לתחת גג אחר, אלא ששינוי הבעלות הוא המגדיר את שינוי המקום כשינוי מבית לבית, ולא כשינוי מחדר לחדר. ולפ"א נראה פשוט, שגם שינוי מקום מבית לחצר, היינו כשיוצא מרשותו הפרטית, לרשות המשותפת לו עם עוד דיירים, אף שנשאר תחת אותה קורת גג, ולכן שינוי מקום מדרתו לחדר המדרגות, נחשב שינוי מקום מבית לחצר, ותל"מ.

תשובה ערוכה

מאת מורינו הגאב"ד שליט"א

סוודר של קטן, שיש לו ארבע כנפות, לענין חיוב ציצית

נשאלתי על סוודר שלובשים ילדים מתחת לגיל בר מצוה, שפתוח משני צידיו כמעט לכל רחבו, עד מתחת לזרוע, והפתח סגור עם כפתורים, אם ראוי למנוע מללבוש כמות שהוא, כיון שהוא בגד של ארבע כנפות, וחיוב בציצית.

ראשית דבר נראה, שבזה צדקו דברי השואל, שבגד שיש לו ארבע כנפות, וחיבר שתי כנפים זו לזו באמצעות כפתורים, לא נפטר הבגד משום זה מחיוב ציצית, כמבואר במג"א (סי' ק"ב) ובמ"ב (שם ס"ק כ"ט), שרק קרסים שנכפפים מאד לצד השני, וצריך מעשה להתירם, מבטלים את הכנף, ולפ"א מסתבר שחיבור ע"י כפתורים, שע"פ רוב אפשר להפרידו על ידי משיכה קלה, אינו מבטל את הכנפות, ונשאר הסוודר בן ארבע כנפות.

גם צדקו דבריו, שצריך להקפיד שלא להלביש לקטן בגד של ארבע כנפות, בלא שיטיל בו ציצית. ואף שאין בזה איסור משום ספייה לקטן, לפי מה שכתב רעק"א (בהג"ע על המג"א סי' ח' ס"ק ב'): "דליכא איסור על הבגד לילך בלא ציצית, אלא דמוטל עליו מ"ע לעשות ציצית", מכל מקום צריך להקפיד על זה עכ"פ בקטן שהגיע לחינוך.

דהנה איתא בגמ' (סוכה מ"ב ע"א): "תנו רבנן, קטן היודע... להתעטף, חייב בציצית". וכ"פ הרמב"ם (שם ה"ט): "נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הציצית מן התורה. ומדברי סופרים שכל קטן שיוודע להתעטף חייב בציצית, כדי לחנכו במוצת". ובהגהות מיימוניות (שם אות כ') כתב בשם הירושלמי - "לא סוף דבר להתעטף, אלא יודע להשליך שני כנפות לאחוריו ושנים לפניו כשורה בשעת קריאת שמע". ויותר מזה נפסק בשו"ע (שם סעי' ג'): "קטן היודע להתעטף, אביו צריך ליקח לו ציצית לחנכו. הגה, ודוקא כשיוודע לעטוף שני ציציות לפניו ושנים לאחוריו ויודע לאחוזו הציצית בידו בשעת ק"ש".

וכתב בכף החיים (שם ס"ק י') בשם לב חיים (סי' ק"א) ובשם בן איש חי (פר' לך סעי' י"ד): "האי קטן, יש אומרים בן תשע שנים, ויש אומרים בפקח בן שש שנים, ואינו פקח בן שבע".

ובאליה רבה (שם סוף הסי') כתב: "בספרי יראה כתבו להלביש לקטן טלית קטן כשיוודע לדבר, ולפחות שיהא בן ג' שנים. וסימנך, כי האדם עין השדה. כמו העץ הוא ג' שנים ערלים. וכן להרגיל באותיות התורה, דמכל זה יזכה בקטנותו לנשמה רמה".

אמנם אעפ"כ נראה שאין בנידון דידן שום חשש, ומותר לילד ללבוש את הסוודר, גם בלי להטיל בו ציצית.

דהנה איתא בגמ' (מנחות מ' סע"ב): "תניא, טלית שהקטן מתכסה בו ראשו ורובו, והגדול יוצא בה דרך עראי (פירש"י, שאינו בוש לצאת בה לשוק), חייבת בציצית. אין הקטן מתכסה בו ראשו ורובו, אע"פ שהגדול יוצא בה עראי, פטורה".

המשך בעמ' ד'

קו 'הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000

משיבים בהלכה

תשובות מרבני בית ההוראה
שאלות שנשאלו בקו הלכה למעשה

הרב הגאון חיים מרדכי גוטפריינד שליט"א
דומ"ץ בבית ההוראה
מו"ץ ור"מ בק"ק נדבורנה

הדלקת נר הנוכה בערב שבת

שאלה:

בליל שבת חנוכה אני יוצא עם בני הבית, לסעודת שבת אצל ההורים, ואנו חוזרים מאוחר, רק אחרי שכבו נרות החנוכה. היות ואני נוהג להדליק את הנרות בפנים, בתוך הבית, נמצא שאין מי שיראה את הנרות הדולקים לאחר צאת הכוכבים. האם יש בכך בעיה?

תשובה:

אכן יש להקפיד שיראו את הנרות בזמן החיוב לאחר צאת הכוכבים, וכפי שיבואר. לכן ראוי לכתחילה שיישארו בבית עד חצי שעה לאחר צאת הכוכבים, ולפחות יהיה להוסיף שמן עכ"פ בנר אחד, כשיעור המספיק לדלוק עד שיחזור לביתו [או להדליק סמוך לחלון, במקום הנראה לרשות הרבים].

ביאורים ומקורות:

הדלקה עושה מצווה: קי"ל ש'הדלקה עושה מצווה, ויכתבה אין זקוק לה' (שבת כ"א: וש"ע סימן תרע"ג ס"ב), ולכן, אם כבו הנרות אחרי שהדליקם כדן, אין חייב לחזור ולהדליקם, אף שעדיין לא דלקו חצי שעה כשיעור. ואף בערב שבת, אם כבו הנרות מיד לאחר שהדליק מבעוד יום, מעיקר הדין אין צריך לחזור ולהדליקם, שהרי הדלקה עושה מצווה (דעת רוב הפוסקים שם, דלא כה"ט, ועיי"ש במשנ"ב סק"ז).

ואם כבו הנרות מחמת שהעמידם במקום שהיה נושבת, כתב המג"א (סק"ב) שצריך לחזור ולהדליקם, שהרי הוא כמדליק נר שלא היה בו שמן כשיעור, שאינו יוצא ידי חובה (כמבואר בסימן תרע"ה ס"ב). אך כשהחזיר ומדליק, לא יברך (משנ"ב סק"ח, דלא כפר"ח), שהרי אין זה ודאי שייכבו הנרות (שעה"צ תרע"ג סק"ל).

ולגבי מי שכיבה את הנרות במזיד, כתב בשעה"צ (סקל"ב) שצריך לחזור ולהדליק, אך לא יברך. ונראה שכתב כן רק באופן שבשעת ההדלקה לא היה בדעתו לכבותם, אך אם היה בדעתו לכבותם, י"ל שצריך לברך. ויש להוכיח כן, מדין המכלאל שמן בקערה והקיפה פתילות, שאינו יוצא ידי"ח, משום שהיו כמדורה, ואין עולה לו אפילו לנר אחד (סימן תרע"א ס"ד, עיי"ש), ומכך שאינו יוצא ידי"ח בנר הראשון, אף שעדיין לא היה כמדורה לפני הדלקת הנר השני, ואין אומרים בזה שהדלקה עושה מצווה, מוכח שאם היה בדעתו לפסול את הנר, אינו יוצא ידי"ח, וצריך לחזור ולהדליק בברכה (שו"ת מנחת שלמה תנינא סימן נח). ואפשר ש"ה"ה גם אם נמלך ולא כיבה את הנרות, שהרי כבר בשעת הדלקה לא עשה כדן [וכתב שם בהגהות מהר"צ הורבין, ש"ל שרק אם הדליק ביחד את כל הפתילות שבקערה, אינו יוצא חובה, אבל כשהדליקם בזה אחר זה, יצא ידי"ח בנר הראשון, מדין הדלקה עושה מצווה, וא"כ אין להוכיח לגבי המכבה במזיד. ומ"מ מרהיטת הפוסקים לא משמע כדבריו].

וכן מצאנו לדעת כמה אחרונים, שהמטלטל את נר החנוכה ממקומו בתוך הזמן, לא יצא ידי"ח, אף שלא היה כן דעתו מתחילה (הלכות קטנות, הובא בשערי תשובה סימן תרע"ה סק"ב, והעתיקו המשנ"ב שם סק"ז). אך בדיעבד יצא ידי"ח (שעה"צ סק"ו), שהרי מדליקים במנוחה מיוחדת לכך, ומוכח שהדליק לשם מצווה (פר"ח), וכן משום שאנו מדליקים בפנים, ובני הבית יודעים שהדלקנו לשם מצווה (מהר"ש"ל). ומבואר שלולי טעמים אלו, לא יצא ידי"ח, אף שבשעת ההדלקה עשה כדן.

עלה בדינינו מהנ"ל, שאף שהדלקה עושה מצווה, והדליק כדן, מ"מ יש אופנים שהפסיד מצוותו.

הדלקה בערב שבת: כשמדליקים נר חנוכה בער"ש מבעוד יום,

פשוט שמקיים את עיקר המצווה בכך שהנרות יאירו כשיעורם בזמן החיוב בליל שבת, ולכן צריך לתת בנרות שמן כשיעור הראוי להם (תרע"ה ס"ב). והנה בגדון דיון, כשהדליק נר חנוכה בפנים, והיה בדעתו לצאת מביתו, הרי ידע בשעת ההדלקה, שבזמן החיוב לא יהיה מי שיראה את הנרות, ולא יקיים את הפרסומי ניסא' בשעת החיוב, והרי זה דומה למתכוון לכבות את הנר במזיד, ולמדליק כמה נרות בכלי אחד, שאינו יוצא ידי"ח אפילו בדיעבד. ולכן צריך להזהר לתת מספיק שמן בנרות, כפי שישער שיהיו דולקים עד שיחזור לביתו, ויצא ידי"ח אפילו אם כבו מוקדם יותר, כדן כבתה אין זקוק לה [ועיי' בפמ"ג א"א סימן תערב סק"א, שמספיק אם הנרות דולקים חצי שעה אחר פלג המנחה, ולפ"ז יש לצדד שמועיל בראית הנרות אחר פלג המנחה. אבל בסימן תרע"ט א"א סק"א, ובמשנ"ב שם, כתב שצריך שהנרות ידלקו חצי שעה אחר צאה"כ.

ואם לא ידע בערב שבת דין זה, ורק לאחר שהדליק נודע לו שלא עשה כדן, יש לדון אם יועיל שיחזור לביתו אחר צאת הכוכבים לראות את הנרות לפני סעודת שבת אצל ההורים, שמצד אחד י"ל, שלא יצא ידי"ח, שהרי בשעת ההדלקה לא היה בדעתו לראות את הנרות בזמן החיוב, ולא יועיל כשבא לראותם אח"כ. אך יש מקום לומר, שכיון שהדליק כתקנת חז"ל, ועל דעתם, אלא שלא שם אל לבו שצריך לראות את הנרות לאחר צאה"כ, אין בכך חסרון בעצם ההדלקה. ויש לצדד עוד לפי זה, שאין צריך לראות דווקא בחצי שעה הראשונה מצאה"כ, ובפרט לדיון שאנו מדליקים בתוך הבית, כשיעור החצי שעה הוא רק כשיעור השמן, וזמן ההדלקה אינו דווקא סמוך לצאה"כ (כמבואר בסימן תער"ב ס"ב, ובה"ל ד"ה מ"מ). ולהלכה, שמעתי ממורנו הגאב"ד שליט"א, שאף לדיון עיקר החיוב הוא בחצי השעה הראשונה שלאחר צאת הכוכבים, ולא יועיל אם יראה את הנרות לאחר זמן זה.

הרב הגאון משה אהרן הלוי אייזון שליט"א
דומ"ץ בבית ההוראה
ר"מ ביישיבת קרלין סטולין ביתר עילית

קניית פרוסת גבינה צהובה ממועדניית גבינות

שאלה: מצוי ברשתות שיווק וצרכניות גדולות, שיש 'מעדנייה' למכירת מגוון גבינות, בצורות חיתוך שונות. היות ויש מהן שמוכרות גם גבינות שמושגות ע"י גופי כשרות שאינני סומך עליהם, והעובדים חותכים באותם סכינים את כל הגבינות, ומשתמשים לכולן באותן 'מוכנות פריסה', אני למד מכך שאינם מייחסים חשיבות להפרדה מושלמת ביניהן.

האם אפשר לסמוך על נאמנות העובדים ומנהלי המקום, כשמסמנים על האריזות איזו גבינה יש בכל אחת מהן?

תשובה:

יש לדון גם מצד דיני 'נאמנות', וגם מחמת השימוש בסכין אחת לכל הגבינות.

החשוד לאכול דברים אסורים, אינו נאמן עליהם (שו"ע י"ד סימן ק"ט). בהתאם לכך, אסור להפקיד אצלו מאכלים אלו, אלא אם יש עליהם בי חותמות, כשאסורים מדאורייתא, ואם הם אסורים מדרבנן, בחותם אחד (סימן ק"ח וסימן ק"ל). וכאן, הרי הגבינות מטופלות ומופקדות בידי העובדים ללא כל חותם.

אלא שיש לדון מצד שני היתרים, 'מירתת' (המבואר שם בסעיף ז, י"א, ובהרחבה בסימן קכה-קכט). ו'אינו נהנה בחליפין' (רמ"א שם ס"ב, וש"ע ס"ג).

מירתת: זה ברור שאם יש משגיח כשרות במקום, שמוודא מידי פעם, שהעובדים אינם מחליפים בין הגבינות, ונזהרים לסמנן בהתאם לסימון הנכון, מועיל מצד מירתת, ואפילו כשהמשגיח רק יוצא ונכנס' (ק"ח ס"ג). אך זה מועיל רק אם העובד יודע שהמשגיח בודקו, ומקפיד עליו אם יחליף (ע"פ המבואר בשו"ע קט"ו ס"א). כשאין משגיח כשרות במקום, קשה לומר שניתן לסמוך על כך שהעובד 'מירתת' ממנהל הסניף, שיקפיד על חילוף הגבינות. שאף אם נאמר שלמנהל הסניף יפריע אם יחליף את הגבינות, מצד ניהול החשבונות, ונתוני האספקה התקינים, מ"מ נראה שאין בזה די לייצר 'מירתת' אצל העובד, שהרי אם יגלו את התקלה, יסתדר בצורה זו או אחרת.

ביחס למנהל הסניף עצמו, שגם הוא אינו נאמן על הזירות והקפדה על סימון נכון - אין היתר זה של מירתת.

נציין נקודה נוספת, שלא הערת בשאלתך: הרי הגביות נארזות ומונחות במקרה ללא כל חותם, ומדוע לא יהיה חשש שיבוא פלוני מבחוץ, ויחליף את הגביות, והתשובה לכך היא, שהיות והחנות היא 'מקום מעבר לרבים', א"צ לחשוש לחילוף זה (ע"פ המבואר בס"ק"ח ס"ו, וסימן קכ"ט ס"ד - אפילו לגיטימי). [וזאת מלבד שאינו נהנה בחליפין, וכלהלין].

אינו נהנה בחליפין: אם החשוד על הדבר אינו נהנה מחילוף מוצר זה, ולא ירוויח מכך, א"צ לחשוש שיחליף את המותר באסור [ועיין בש"ך ק"ח סקל"ז שהיתר זה הוא רק בדיעבד]. ע"פ היתר זה, יש לצדד לסמוך על מנהל הסניף, שלא ירוויח מאומה מחילוף הגביות. אך יל"ע אם מועיל גם כלפי נאמנות העובד (כשאין שם משגיה כשרות), שהרי יש להסתפק שמא כן נהנה מחילוף הסימון הנכון, כשחוסך בכך טרחה וזמן. ויל"ע.

עלה בידינו, שהובה לודא שיש משגיה כשרות שנוטל אחריות על פיקוח נכון, ומקפיד שלא יהיה חשש חילוף הגביות. ללא השגחה זו, כלל לא ברור שיש להתיר מצד מירתת או שאין הנאה בחליפין.

הסכינים שחותכים בהם את הגביות: אם נצא מתוך נקודת הנחה שיש להתייחס לגביות, כאילו היו גביות אסורות, ודאי שיש להקפיד שיהיו סכינים מיוחדים עבור גביות המהדרין, ולהשגיח על כך.

ככל ואין השגחה שכזו, והגביות המהודרות כבר נחתכו באותן סכינים, יש לדונם כמצב של בדיעבד, ודינם כלהלן:

לגבי מרדה של איסור, שהוציאו בה כמה ככרות של היתר, מבואר בפוסקים (יו"ד סימן ק"ח ט"ז סק"ז, וא"ח סימן תנ"א במג"א סקל"ז), שאנו תולים לומר שהאיסור שהיה על המרדה, התקנה על הכרח הראשון, והוא בטל ברוב היתר של האחרים [ועיין בשער הציון שם ס"ק קל"ח בשם נהר שלום, שתמה איך יש לקבוע שהתקנה בוודאי]. ע"פ זה, יש להניח שרק הפרוסה הראשונה נאסרה, והיות ואינו יודעים איזו היא, הרי היא בטלה ברוב האחרות.

גם אם נאמר, שלא כל השמנונית שע"ג הסכין התקנה על הפרוסות הראשונות [וכקושיות הנהר שלום הנ"ל בשער הציון, וע"פ הנראה לעין במציאות], מכל מקום, הרי יש רוב בכל פרוסת גבינה, כנגד שמנונית זו, ודינה שבטלה ברוב, כתרובת יבש ביבש מין במינו (יו"ד ק"ט ס"א). ואף יש נגדה שישים בין כל הפרוסות, וצירוף המאפים והתבשילים שיערבו בהם אח"כ, כך שמוותר אף אם נחוש שמוגדרת כמין באינו מינו, וכן לדברי השו"ע שם ס"ב, שבשביל אכילת כל התערובת יחד, צריך שישים בהיתר.

אך בוודאי ראוי לעורר, שאם יש את האפשרות לבקש מהעובד שיקנה תחילה את הסכין, או שישתמש בסכין אחרת - יש לבקש זאת ממנו, כדי שלא ניכנס לחשש 'ביטול איסור בכתחילה' (יו"ד סימן צ"ט ס"ה). אך ככל והוא כבר התך את הגביות, או שאינו רוצה לשמוע בקולנו, הגביות מותרות, ואין חשש בדיעבד, מכח האיסור למי שנתבטל בשבילו, שהרי המבטל בשוגג לא קנסוהו, ואומר מותר כשוגג (ט"ז שם סק"ט).

תגובה על הנכתב אודות ביטול הסכם שכירות בעקבות המלחמה

בגליון מ"ט (יורא-חי"י שרה) התפרסמה תשובת הגרנ"צ מוטצען שליט"א, בענין בחורים מחו"ל ששכרו דירה בארץ ישראל, ובעקבות המלחמה לא הרשתה להם הנהלת הישיבה לחזור, ודן שפטורים מלשלם, על פי המבואר ברמ"א (ה"מ סימן של"ד ס"א) ובש"ך (שם), שאם מת השוכר א"צ לשלם, וכך גם בנידון זה, כיון שהבחורים אנוסים מלחזור לא"י בשביל המטרה שלמענה שכרו את הדירה, פטורים מלשלם על זמן זה.

ונראה להוסיף לדון בזה, בהקדם המבואר ברמ"א (סימן שלד ס"ב) לענין שכירות פועלים: "יש אומרים, הא דאמרינן דאם אירע אונס הוי פסידא דפועלים, היינו ששכרן למלאכה ידועה, אבל אם שכרן סתם, יכול לומר תן לי מלאכה אחרת כו'".

וכן מצאנו דין זה לענין 'שכירות מטלטלין' בשו"ע (סימן ש"י ס"ג), שאם 'השכיר בהמתו לשני ימים לילך ולחזור, ובחזרתו ביום השני - גדל הנהר, עד שהוצרך לעכב יום אחד, אם שכרה לימים פשיטא שצריך ליתן לו שכירות כל יום ויום, ואם ... הזכיר המקום שרוצה לילך שם, וידוע שהוא מהלך שני ימים, ועכבו הנהר, אם לא היה רגיל להתגדל, פסידא דבעל בהמה". ומבואר, שאף שנידון כאונס, ולכן פטור בנידון שבספא, מ"מ אם 'שכרה לימים' (בנידון הרישא של הסעיף), חייב לשלם, כיון שלא הזכיר את הדרך שדעתו ללכת לשם. [היינו משום שחלק מהסכם השכירות, שעל כל יום שממשיך ישלם, ראה בפ"ת שם בשם הנו"ב].

ומעתה גם בנדון דידן, כשבאנו לפטור את הבחורים מלשלם, מחמת שאנוסים מלהשתמש בדירה, יש להוסיף ולחלק: במה דברים אמורים, דווקא אם פירשו בשעת הסכם השכירות, ששוכרים את הבית לעצמם, ולצורך שהותם בא"י כדי ללמוד בישיבה. אבל אם שכרו את הבית בסתם, ולא הזכירו בהדיא למי הם שוכרים, ולצורך איזו מטרה, אינם יכולים לפטור את עצמם בטענת אונס. ואף שבידם להוכיח שזו היתה מטרת השכירות, וגם ידוע כן למשכיר, מ"מ כיון שהסכם השכירות נעשה בסתמא, יכול המשכיר לטעון ששכרו את הדירה לאחרים, או למטרות אחרות.

ואין להקשות על כך מדברי הרמ"א הנ"ל, בדין מי ששכר בית לדור בו ומת בתוך זמן השכירות, שאין צריך לשלם, ומדוע אין המשכיר יכול לטעון ליורשים, שמא שכרו גם לצורך אנשים אחרים, משום שיש ליישב בתרת: א. התם איירי כשפירש 'ששוכרו לדור בו', וכלשון הרמ"א הנ"ל, והרי זה כמפרש ששוכר לדור בו הוא עצמו. ב. גם אם המשכיר טוען, שבכלל מטרת השכירות נכללת גם זכות מגורים לאחרים, מ"מ הרי השוכר הוא זה שמשלם על מגוריו ותשמישיו בבית (שלו, או של באי כוחו), וכיון שמת, הרי הוא אנוס, ואינו יכול להשתמש בבית, ונמצא שפטור עכ"פ מצד אונס. ונפק"מ מב' דרכים אלו, אם יארע לשוכר אונס אחר, וכגון שנקלח למעצר. שלטעם הראשון פטור לשלם, שהרי אנו מפרשים את דבריו, ששכר לצורך מגורי עצמו, ולפי הטעם השני יש לדון, שהרי בידו להעניק את זכות השימוש לאחרים באי כוחו. וצ"ע לדינא.

עכ"פ, אם לא פירשו להדיא בעת השכירות, ששוכרים את הדירה לפלוני, ועבור מטרה פלונית, אין זו טענה לביטול השכירות, אף אם אירע אונס ואינו יכול להשתמש בה.

וכן מצאנו בחת"ס (סימן קסא) בשם הראנ"ח (סימן ל"ח, והובא בפ"ת סימן שכא סק"א), באופן ששכרו חנות, ומחמת גזירת המלכות לא יכלו להרוויח עוד באותה חסורה, וכתב: "אין המום בהחנות, שהרי החנות לפניהם, ואם לא ימכרו חסורה יעשו בו מלאכה ... אבל הכא חנות שכרו ממנו, מה לי אם יסחור או יעשה בו דבר אחר, וסברא נמונה היא".

ובאמת, שאם פירשו בעת השכירות, ששוכרים לאדם פלוני ולצורך מטרה פלונית, וזו לא התאפשרה, נראה לדון לפטור עוד מטעם אחר, גם לשיטת הרשב"א המחייב במת השוכר. וזאת על פי מה דקיי"ל (סימן ר"ו ס"א), במי שמכר נכסיו על דעת לעלות לא"י, ולא הסתייע בידו לעלות, שבטל המקח מדין תנאי, הואיל וגילה דעתו שמוכר בשביל זה. ולכאורה פשוט שהוא הדין במי שקנה בית בא"י על דעת לעלות לגור שם, ולא הסתייע בידו לעלות, שיכול לבטל את המקח (וכן מבואר בנתיב"מ שם סק"א). אלא שבאופן הרגיל של אונס באמצע ימי השכירות, לא נוכל לדון מצד גילוי דעת, שהרי בוודאי אין כאן גילוי דעת לבטל את כל השכירות, ויש לדון לפטור רק מטעם אונס. אבל בנידון של שכירות לתקופה קצרה, יש לדון לפי הענין, אם יש לבטל את כל הסכם השכירות מחמת זה.

ביקרא דאורייתא
יהודה מאירוביץ

תגובת הכותב

תשו"ח להגאון המשיג שליט"א. והנה לגוף השאלה שעסקנו בה, בדרך כלל המציאות היא שהצדדים דיברו ביניהם, ופירשו להדיא ששוכרים את הבית בשביל בחורים שבאים ללמוד בישיבה. ובעיקר דבריו, כמדומני שיש קצת לדון, שאינו דומה לשכירות פועלים, שהרי תושב חו"ל ששוכר דירה בא"י, פשוט שאינו מתכוון לצורך אדם אחר, ושאינו מופעל שלא אמר כלל משום שדה זו, ועכ"פ יש לדון כל מקרה לגופו, ויל"ע.

ומה שכתב עוד, שדומה למוכר נכסיו על דעת לעלות לא"י, הדברים נכונים, וכן העירו כמה ת"ח. אך טענה זו שייכת רק בשכירות חדשה. אבל באופן שהאריכו שכירות קיימת, יהיה נפק"מ מכל מה שכתבנו. ולא תמיד שייך בזה אומדנא, כמש"כ מע"כ שליט"א, שהרי זה זמן קצר שאינו יכול להשתמש, ואין כ"כ אומדנא. ועוד יש לדון בזה, עפ"י דברי הנתיב"מ (סימן ר"ב), שאם קיבל כבר את החפץ ונהנה בו, לא שייך לבטל את המקח בתורת אומדנא, וכמו שכתבו התוס' (כתובות ט"ז ע"ב), ואכמ"ל בזה.

נפתלי צבי מוטצען

קו' הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000

תשובה ערוכה

// המשך

ולענין השיעור לקטן, כתב הרב בפסקי הסדור (שם): "בקטנים שהגיעו לחינוך, דהיינו מבן שש שנים עד בן י"ג, אפשר להקל ולסמוך על דעת האומרים ששיעור נגד להתחייב בציצית הוא אמה על אמה בלבד". ומשמע מדבריו, שאפילו לקטן בן שש צריך לשער כראשו ורובו של קטן בן ט', אלא שאפשר לסמוך על דעת המקילים שהשיעור הוא אמה על אמה, ולא על שתי אמות.

אבל המ"ב (בביאור הלכה שם ובמ"ב סי' י"ז ס"ק ט') כתב: "לענין ארבע כנפות של קטן שהגיע לחינוך, שחייב אביו להטיל בו ציצית כמבואר לקמן בסימן י"ז, משערין בראשו ורובו של קטן כמות שהוא, ואם בר שית הוא, משערין בראשו ורובו שלו, וחייב אביו מדרבנן להטיל בו ציצית, פמ"ג במ"ז".

וכתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' ו'): "בהגיע לחנוך, גם זה מכלל חנוך שיעשה המצוה כצורתה, ואע"ג דלענין כמה דברים שאינם שייכים בקטן מצד קטנותו, אי אפשר להנכם בכל פרטי המצוה... כיון דשיעור בגד בקטן אפשר ואפשר, הוא גם בכלל חינוך. וכן כ' באשל אברהם או"ח סי' י"ז ס"ג, וכן מצאתי בס' מאסף לכל המחנות סי' ט"ז ס"ק ה' העתיק שיעור ט"ק לקטן שהגיע לחינוך בשם הגה"ק בעל התניא ז"ע. וע"ע בביאור הלכה סימן ט"ז בשם הפמ"ג".

וע"ע בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' נ"ב) שכתב ללמד זכות על המנהג להלביש לקטנים טלית קטן שאין בו שיעור חיוב, ומכל מקום אפילו מה שכתב שם, אינו אלא הסבר למנהג, אבל לא נחלק על דברי הפוסקים, שמעיקר הדין אין חיוב להטיל ציצית בטלית קטן כזה.

ואולי אפשר לומר עוד טעם שנהגו להקל להלביש לקטנים טלית קטן שאין בו שיעור חיוב, כי בדרך כלל הקטנים אינם שומרים על הבגד, ודרכו להפסל תמיד, ועל דרך שכתב הבי"י (שם ס"ס י') לענין גלימה: "כיון שאם היינו מחייבים אותם בציצית, היו נפסקין בכל עת הציציות התחתונים בדריסת הרגלים, והיה צריך בכל עת לתקנם, איכא למימר דלא חייבה תורה בכך, דכל דרכיה דרכי נועם (משלי ג' י"ז), וכל מקום שהלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג".

מעתה, היות ובסודר המדובר, אין שיעור ראשו ורובו של הקטן, ובדרך כלל גם לא ג' רבעי אמה לכל צד (לשיעור הגרא"ח נאה - 72 ס"מ) בארכו, וג' רבעי אמה (לשיעור הגרא"ח נאה - 36 ס"מ) ברחבו, אין שום מקום להחייבו בציצית.

ופסק הרמב"ם (שם פ"ג ה"א): "כסות שחייב אדם לעשות בה ציצית מן התורה היא כסות שיש לה ארבע כנפים או יותר על ארבע, ותהיה מדתה כדי שיתכסה בה ראשו ורובו של קטן המתהלך לבדו בשוק ואינו צריך אחר לשומרו ולילך עמו". והראב"ד הוסיף: "אמר אברהם, יפה אמר, שלא בכל קטן משערין, אלא בזה שייכול לילך לבדו בשוק. שהרי אמרו - והגדול יוצא בו עראי, אלמא דלא בכל קטן משערין".

והטור (שם סי' ט"ז) כתב: "שיעור טלית להתחייב בציצית, כל שקטן בן ט' שנים יכול לכסות בה ראשו ורובו, וגדול אינו מתבייש לצאת בה באקראי לשוק. אבל אם אין הקטן מתכסה בה ראשו ורובו, אע"פ שגדול יוצא בה באקראי לשוק, פטור".

וכתב הארחרות חיים (הו"ד בבית יוסף שם): "כדי שיתכסה בה ראשו ורובו של קטן, פירוש באורך וברוחב". וכ"פ בשו"ע (שם סי' ט"ז).

וכתב הרב בפסקי הסידור (ריש הל' ציצית): "רוחב הטלית קטן צריך להיות אמה של תורה, שהיא רוחב כ"ד גודלין מרווחים מאדם בינוני. והאורך שלאחריו מבית הצואר ולמטה, צריך להיות ג' אמה של תורה מרווחת, בכדי שיהיה שם אמה על אמה שלם, עד תחלת נקב בית הצואר שמלאחריו. והאורך שמלפניו מסוף נקב בית הצואר עד למטה, צריך להיות גם כן אמה של תורה ורוחב אמה. ונמצא כל האורך שתי אמות, לבד מבית הצואר שהוא נקב שיש בו חסרון, ואינו עולה למדת שיעור טלית, ובוה מקיים המצוה לדברי הכל".

וכך כתב המ"ב (שם): "ובענין שיעור ראשו ורובו, כתב בספר פרי הארץ בשם ספר ד"ח, ששיעורו ג' רבעי אמה באורך וחצי אמה ברוחב. וכתבו על זה המחצית השקל והארצות החיים (שם ס"ק י"ז), שאין סמך לזה מן הש"ס, ובפרט במה שכתב חצי אמה ברוחב. ומנהג אנשי מעשה לדקדק, שיהיה בו אמה מלפניו ואמה מלאחריו, ונקב בית הצואר אין עולה למנין, ובט"ק כזה יצא מן הספיקות ויכול לברך עליו. ועכ"פ לא יפחות מג' רבעי אמה באורך לכל צד, דאל"ה יש בו חשש ברכה לבטלה, כי כתבו האחרונים שמדדו ונמצא ששיעור ראשו ורובו של קטן הוא אמה וחצי".

¹ והט"ז (שם ס"ק א') כתב: "מה שכתב הטור - בן ט' שנים, נ"ל דלמדו מדאיתא בהנזקין, במתניתא תנא לענין קטנים הפעוטות, דהיינו בן ט' ובן י', ואמרינן שם - כל חד לפי חורפיה, וקטן דהכא נמי איתא בברייתא, על כן נפרש ביה כל מה שנוכל, דהיינו שהוא יוצא ובא לבין הבריות לשאת ולתת, דהיינו מבן ט' ולמעלה, כנ"ל. והמג"א (שם ס"ק א') כתב: "נ"ל דס"ל [למור] דזהו שיעור חינוך, כמו שכתבו התוס' ריש ערכין".

² כתב החזו"א (או"ח סי' ג' ס"ק ל"ה): "שיעור אמה וחצי שכתבו, דלפ"ז קטן בן ט' קומתו ג' אמות, אינו מובן, דזו קומת גדול. ונראה דזה בשיטת הארה"ח, דרובו שאמרו היינו חוץ מראשו. אבל אין לזה הכרע, דשפיר י"ל דראשו בכלל רוב גופו, ואשמועינן באיזה רוב גופו קיימין, דראשו יהיה בהכרח בתוך רובו".

שיעורים הנמסרים מפי מורינו הגאב"ד שליט"א
 יום שיני | בשעה 21:15
 בבית המדרש קאמרנא רחוב דבורה הנביאה 14
 שמירת ההלכה במציאות זמנו
 יום שישי | בשעה 09:30
 בבית המדרש אש קודש רח' רש"י 8
 הלכות השבת אבידה

שעות קבלת קהל בבית ההוראה
ע"י הגאב"ד שליט"א
 8:30-8:45 בבית הכנסת קהל חסידים
 רח' הרב לוי' 1 שיכון ה' ב"ב
 (לשאלות קצרות בלבד)
 13:00-13:45 בבית הכנסת מאקאווא רבנו תם 6 ב"ב
 ביום ו' בין השעות 10:30-11:00
 19:30-21:00 בבית הכנסת אנטייניא הושע 9 ב"ב

ניתן להאזין לשיעורי הגאב"ד שליט"א, בטלפון: 073-3718126

לקביעת תור לבוררות בדיני ממונות ושאר עניינים ע"י הגאב"ד שליט"א ניתן לפנות לקו בית ההוראה בשלוחה 3 | לשאלות בהלכה והערות בענין העלון ניתן לפנות למייל b038055000@gmail.com

קו 'הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000